



ŠVIETIMO IR MOKSLŲ MINISTERIJA



Specialiosios
pedagogikos ir
psichologijos
centras

Olweus programos plėtra prevencinės veiklos švietimo įstaigose kontekste

Irma Čižienė
Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro
direktorė

Tarptautinė konferencija **Mokykla gali būti saugi**
Smurto ir patyčių prevencija Lietuvoje

2010 m. gruodžio 8 d., Vilnius

Švietimo aktualijos ir prioritetai 2010 – 2011 mokslo metais

Bendras tikslas - kiekvieno vaiko sėkmė

- Išlaisvintas kūrybingumas
 - Saugus ir sveikas vaikas
 - Savarankiška ir atsakinga mokykla
-
- *Smurto ir patyčių prevencijos programų plėtra mokyklose – moksleivių atsakomybės ugdymas.*

Projektas “Iškritusių iš mokyklos mokinių gražinimas”

- Prevencinių programų vykdymo Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose ypatumų tyrimas.
 - **Tyrimo tikslas** – išanalizuoti prevencinių programų vykdymo ypatumus Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose: kokios ir kiek programų įgyvendinamos mokyklose, jų poreikis.
- Parengta šalyje ir užsienyje įgyvendinamų prevencinių programų analizė.
 - **Tiksmai:** apžvelgti švietimo įstaigose įgyvendinamų prevencinių programų tipus, turinį, darbo formas bei nustatyti šios veiklos praktinio įgyvendinimo ypatumus ir pokyčių tendencijas; palyginti Lietuvos ir užsienio prevencinių programų praktiką, pateikti rekomendacijas dėl šių programų tobulinimo galimybių Lietuvoje.

Pagrindinės išvados

- Mokytojai įvardindami bei apibūdindami savo mokyklose vykdomas prevencines programas kalba apie trumpalaikes, fragmentiškas, lokalias prevencinės veiklos priemones, akcijas, veiklos ar renginių planus (pvz., lankomumo kontrolė, Lions Quest, projektų savaitė, nerūkanti klasė, mėnuo be smurto, tolerancijos diena, socializacijos programa 2007, 2008, 2009, ir pan.).
- Kaip rodo tyrimo kokybinių duomenų analizė, dauguma mokytojų, nesuvokia prevencinių programų, kaip iš anksto kruopščiai suplanuotos, apibrėžtos bei moksliai pagrįstos, įvairiapusės bei kryptingos, naudojančios įvairias įgyvendinimo priemones bei metodus, orientuotos į kompleksinių problemų sprendimą bei įvairių tikslinių grupių įtraukimą, veiklos.

Pagrindinės išvados

- Dauguma mokyklų vykdo beveik visų prevencinės veiklos sričių priemones.
- Mokyklose aktualios problemos yra šios: mokyklos nelankymo ir alkoholio vartojimo problemos, taip pat gana dažnos rūkymo ir patyčių problemos.
- Mokyklose stokojama psichoaktyvių medžiagų vartojimo, mokyklos nelankymo ir smurto prevencijos programų.
- Pagrindinės kliūtys, turinčios įtakos prevencinės veiklos (programų) plėtrai mokyklose: lėšų prevencinėms programoms trūkumas, tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka ir nepakankama sąveika su mokinių tėvais.

Pagrindinės išvados

- Savivaldybių švietimo įstaigų vykdomoms prevencinėms programoms labai trūksta vientisumo ir nuoseklumo.
- Pernelyg maža prevencinių programų dalis skirta mokyklos bendruomenei (tėvams ir pedagogams) – vienai efektyviausių prevencinio darbo formų.
- Absoliuti dauguma (73 proc.) savivaldybių švietimo ir ugdymo įstaigų prevencinių programų nukreiptos į šviečiamąją veiklą arba trumpalaikio poveikio renginius.
- Savivaldybių lygmenyje nekaupiama ir neanalizuojama švietimo įstaigų patirtis, sukaupta prevencinių programų įgyvendinimo srityje, dėl to labai dažnai pradedama dirbti lyg iš naujo.

Efektyvios prevencinės programos kriterijai

- Mokslinis teorinis pagrindimas (metodai, tikslai, priemonės)
- Pagrįstas programos efektyvumas
- Programos komponentai pritaikyti skirtingo amžiaus grupių mokiniams
- Atsižvelgiama į moksleivių amžiaus, problemos specifiškumo ir kitas ypatybes
- Poveikio rezultatų užtikrinimas ir tęstinumas

Olweus patyčių prevencijos programa

- remiasi 35 metų vykdomų tyrimų rezultatais ir 25 metų praktinio taikymo patirtimi
- pasaulyje pripažinta kaip efektyvi patyčių mažinimo programa
- plati (didelio masto, išsami) įgyvendinimo strategija
- sukurta Skandinavijoje, taikoma įvairiose pasaulio šalyse



Specialiosios
pedagogikos ir
psichologijos
centras



Olweus patyčių prevencijos programa

- Programos idėja – patyčios nėra ir niekada nebus toleruojamos.
- Siekiamybė – kurti mokykloje tokią aplinką, kurioje suaugusieji imtųsi atsakomybės už tai, kad vaikai nebūtų skriaudžiami ir jaustųsi saugūs.
- **Tai yra tam tikras iššūkis mokykloje dirbantiems suaugusiesiems** – jie turėtų tapti tinkamo elgesio modeliais ir autoritetais, užuot buvę autoritarai.
- Pagrindinės programos veiklos nukreiptos į mokykloje dirbančių suaugusiųjų mokymą pastebėti patyčias ir tinkamai į jas reaguoti, nustatyti griežtas nepriimtino elgesio ribas, nuolat tinkamai taikyti elgesio taisykles bei gebėti kurti saugesnę aplinką.
- Šiais principais pagrįstos priemonės turi būti taikomos mokyklos, klasės, individualiame lygmenyje ir, idealiu atveju - ir šeimoje.



Specialiosios
pedagogikos ir
psichologijos
centras



Mokyklos lygmens priemonės:

- patyčių prevencijos koordinavimo komiteto sudarymas. Jo paskirtis – numatyti, kaip „Olweus“ programa bus diegiama mokykloje, koordinuoti kasmetinę mokinių apklausą mokykloje, parengti informaciją apie programą mokytojams ir kitiems mokyklos darbuotojams, tėvams, mokiniams, analizuoti programos eigą mokykloje;
- mokyklos personalo mokymosi ir supervizijų grupių veiklos organizavimas;
- mokinių apklausos organizavimas, jos rezultatų apibendrinimas, pristatymas mokyklos bendruomenei;
- mokyklos taisyklių, drausmės procedūrų pristatymas mokyklos bendruomenei;
- naujų mokyklos darbuotojų supažindinimas su „Olweus“ programos principais ir veikla mokykloje;
- klasės valandėlių vedimo užtikrinimas;
- renginio, skirto patyčių prevencijos temai ir „Olweus“ programos pristatymui, organizavimas mokyklos mastu, įtraukiant mokinių tėvus.



Specialiosios
pedagogikos ir
psichologijos
centras



Klasės lygmens priemonės

- prieš patyčias nukreiptos mokyklos politikos skatinimas, raginimas laikytis „Olweus“ programos taisyklių;
- klasės valandėlių organizavimas, siekiant suteikti žinių apie patyčias bei skatinti klasės sutelktumo ir bendrumo jausmą;
- klasės mokinių tėvų susirinkimų organizavimas, siekiant pristatyti mokyklos veiklą, nukreiptą prieš patyčias.
- Klasės taisyklės prieš patyčias
- Susitikimas su klasės mokinių tėvais



Specialiosios
pedagogikos ir
psichologijos
centras



Individualaus lygmens priemonės

- patyčių sustabdymas (intervencija pagal apibrėžtą procedūrą);
- pokalbis su mokiniu, iš kurio tyčiojamasi (pagal apibrėžtą procedūrą);
- pokalbis su mokiniu, kuris tyčiojosi arba buvo įtartas tyčiojantis (pagal apibrėžtą procedūrą);
- bendravimas su besityčiojančio vaiko tėvais;
- bendravimas su tėvais, kurie kreipiasi dėl jų vaiko patiriamų patyčių;
- bendravimas su tėvais, kurių vaikai yra patyčių liudininkai;
- bendradarbiavimas su mokyklos darbuotojais, sprendžiant patyčių atvejį.

Olweus Patyčių prevencijos programos įgyvendinimas Lietuvoje

- 2008 m. vasario 15 d. LR Švietimo ir mokslo ministerija pasirašė bendradarbiavimo sutartį su bendrove Olweus International AS, kuri apmoko Olweus programos instruktorius.
- Sudaryti: nacionalinė koordinacinė grupė, programos valdymo komitetas.
- 2008–2010 m vykdomas **bandomasis programos diegimo etapas**: buvo verčiama ir adaptuojama mokomoji medžiaga, rengiami programos instruktoriai, kurie įgytas žinias perteikė mokyklų personalui, padėjo sukurti programos įgyvendinimui mokykloje reikalingas struktūras.
- 2008 m. programą diegti pradėjo **29 mokyklos**, 2009 m. įsitraukė dar **64 mokyklos**. Išsiplėtė ir programoje dalyvaujančių mokyklų geografija: I etape dalyvavo Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos mokyklos, II - Alytaus, Jonavos, Joniškio, Kaišiadorių, Kretingos, Mažeikių, Molėtų, Palangos, Plungės, Rietavo, Skuodo ir kitos mokyklos.
- 2008 m. mokytis pradėjo 32 instruktoriai, 2009 m. pradėta rengti nauja **32-ų instruktorių grupė**. Keturiems iš mokytų instruktorių (vyriausiesiems instruktoriams) bus suteikta teisė rengti naujus „Olweus“ programos instruktorius Lietuvoje.
- 2011 m. planuojama į programos diegimą įtraukti dar 100 mokyklų.



Specialiosios
pedagogikos ir
psichologijos
centras

Programos poveikis

- Nuosekliai vykdydama programą, mokyklos bendruomenė tapo nuolat besimokančia organizacija, gebančia tinkamai reaguoti į visuomenės pokyčius, keliamus iššūkius.
- Mokyklos bendruomenė įgijo daugiau žinių, jos veikla patyčių prevencijos srityje tapo aktyvesnė. Patyčių atvejų sprendimas tapo profesionalesnis ir sistemiškesnis.
- Programos reikalavimai „privertė“ peržiūrėti ir koreguoti mokykloje taikomą nuobaudų sistemą – sudarytos „nuobaudų kopėčios“, peržiūrėtos mokyklos taisyklės, susitarta dėl bendrų sprendimų patyčių atvejais.
- Kai kuriose mokyklose programos diegimo metu atsiradusios naujos – taisyklės prieš patyčias kiekviename kabinete, ryškūs budėtojų raiščiai koridoriuose, „nuobaudų kopėčios“ besityčiojančiajam – įsiliejo į mokyklos gyvenimą ir padeda mažinti patyčias joje.
- Į mokyklos problemų sprendimą dažniau įtraukiami mokinių tėvai. Pagerėjo mokinių ir mokytojų santykiai, išaugo mokinių pasitikėjimas mokytojais.
- Vaikai ėmė drąsiau kalbėti apie patyčias ir išmoko ieškoti pagalbos būdų – dėl patiriamų ar pastebėtų patyčių jie dažniau kreipiasi į mokytojus, klasės auklėtojus, specialistus.

Programos poveikis

- 29-iose mokyklose 2008 m. ir 2009 m. lapkričio mėnesiais atliktame tyrime dalyvavo beveik 15 tūkst. mokinių.
- Tyrimo rezultatai parodė, kad per pirmuosius „Olweus“ programos įgyvendinimo metus **patyčių** šiose mokyklose **sumažėjo vidutiniškai 15 proc.**
- Ypač svarbu tai, kad maždaug 20 proc. sumažėjo ilgalaikių (trunkančių metus ir ilgiau) patyčių atvejų, kurių psichologinės pasekmės tiek patiriančiajam patyčias, tiek besityčiojančiajam yra itin rimtos.
- Iš tyrimo rezultatų matyti, kad programoje dalyvaujančių mokyklų vaikai dažniau pasisako suaugusiems apie patiriamas patyčias, suaugusieji mokyklose labiau pastebi, kas vyksta, ir aktyviau bando stabdyti patyčias.
- Kinta ir pačių mokinių nuostatos: daug mažiau vaikų teigia, kad prisijungtų prie patyčių, jei jos būtų nukreiptos į vaiką, kurio jie nemėgsta; daugiau vaikų sako, kad padėtų tam, iš kurio tyčiojamas.



Specialiosios
pedagogikos ir
psichologijos
centras

OLWEUS PROGRAMOS EFEKTYVUMAS

- Jos įgyvendinimo rezultatai kitose šalyse rodo, kad ženkliai sumažėjo patyčios tarp bendraamžių mokykloje (30-70%)
- Lyginant su Skandinavijos bei kitomis Europos šalimis, patyčių mastas Lietuvos mokyklose yra didesnis daugiau nei 2 kartus.
- 2008 m. „Olweus“ tyrimo Lietuvoje duomenimis, patyčias 2–3 kartus per mėnesį ir dažniau patyrė 29 proc. 3–10 klasių mokinių. Pakartotinis tyrimas 2009 m. parodė, kad „Olweus“ programą įgyvendinančiose mokyklose patyčių lygis sumažėjo iki 24,2 proc., o kai kuriose mokyklose – dar labiau.



Specialiosios
pedagogikos ir
psichologijos
centras



Sunkumai

- Pradėjus diegti programą mokykloje, **esminiai sunkumai**, nurodyti mokyklų vadovų, **buvo susiję su mokyklos darbuotojų mokymosi ir supervizijų grupių veiklos bei susitikimų organizavimu.**
- Pagal programos reikalavimus visas mokyklos personalas turi būti suskirstytas į grupes, kurias sudaro ne daugiau kaip 15 žmonių.
- Kiekviena iš šių grupių turi po du lyderius (grupių vadovus) ir susitinka kas dvi savaites po 90 min.
- Susitikimų tikslas – aptarti konkrečias patyčių temas, analizuoti metodinę programos medžiagą, diskutuoti ir kartu ieškoti konkrečioje mokykloje tinkamiausių priemonių patyčių problemai spręsti, mokytis bei žaidybinių situacijų metu išbandyti reagavimo į patyčias būdus ir pan.
- Kaip pripažino direktoriai, mokyklose buvo apie 10–15 proc. skeptiškai programos atžvilgiu nusiteikusių, nemotyvuotų darbuotojų, tačiau, laikui bėgant, programos entuziastai įtraukė ir dalį jų.
- Kaip šalutinis, tačiau labai svarbus bei vertingas mokymosi ir supervizijų grupių efektas buvo įvardytas didesnis grupių narių bei mokyklos darbuotojų sutelktumas ir dažnesnė tarpusavio parama, didesnis atvirumas bei draša kreiptis pagalbos į kolegą.

Sunkumai

- Ne visoms mokykloms buvo lengva **atsisakyti mokinių budėjimo per pertraukas** (dėl mokytojų trūkumo ar jų užimtumo).
- **Toks neginčijamas reikalavimas įtvirtintas „Olweus“ programoje.** Jis remiasi esmine programos nuostata, kad **už saugios aplinkos mokykloje kūrimą ir patyčių sustabdymą yra atsakingi suaugusieji.**
- Suaugusiems prisiėmus kontrolę ir vadovavimą, didėja jų autoritetas ir mokinių pasitikėjimas jais, be to, nėra sudaromos „legalios“ sąlygos vyresniems mokiniams naudoti galią prieš jaunesnius (kas tikėtina, priskyrus drausmės prižiūrėtojo vaidmenį mokiniams).
- Mokyklos, kurioms pavyko atsisakyti mokinių budėjimo, pastebėjo, kad budėjimas per pertraukas tapo sklandesnis.
- Mokinių apklausos rezultatai padėjo išsiaiškinti, kuriose mokyklos vietose vyksta daugiausia patyčių, ir ten sutelkti ar sustiprinti mokytojų pajėgas.

Dėkui už dėmesį



Specialiosios
pedagogikos ir
psichologijos
centras

